

Hírlap- és folyóiratcikkek a megyei könyvtárak helyismereti gyűjteményeiben

Egy vizsgálat tapasztalatai

Takáts Béla

A *Magyar Nemzeti Bibliográfia. Időszaki Kiadványok Repertórium*a 2003. évvel történő megszüntetése után felmerült az a gondolat, hogy megoldható-e a magyarországi hírlapokban és folyóiratokban megjelenő tudásvagyon regisztrálása, feltárása a különböző területeken működő könyvtárak együttműködésével. A kérdést – a hiány jelentkezésén túl – indokoltta tette az is, hogy a könyvtári dokumentumok egy körére a *Magyar Országos Közös Katalógizálási Program* (MOKKA) sikeres szolgáltatást indított.

Vizsgálatom a megyei könyvtárakra kiterjedően azt mérte fel, hogy ezek az intézmények e dokumentumkört milyen módszerrel, mennyiségben, mély-

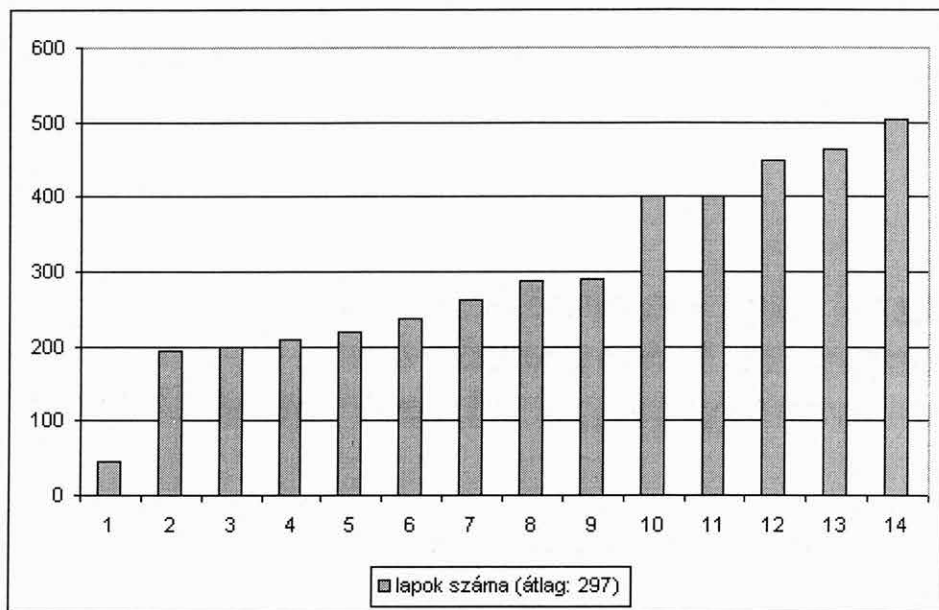
ségben, eszközökkel dolgozzák fel napi tevékenységük során és ebből milyen szolgáltatásokat képesek nyújtani, ill. képesek-e szolgáltatásokat nyújtani más könyvtárak számára.

A kérdőívet¹ minden megkérdezett intézmény kitöltötte, de nem mindegyik válaszolt az összes kérdésre. A kérdések kizárólag a 2002-es adatokra vonatkoztak, azért, hogy egy lezárt időszakról kaphassunk hiteles képet.

Az adatok összesítése után az intézménykör munkájáról a következők mondhatók el:

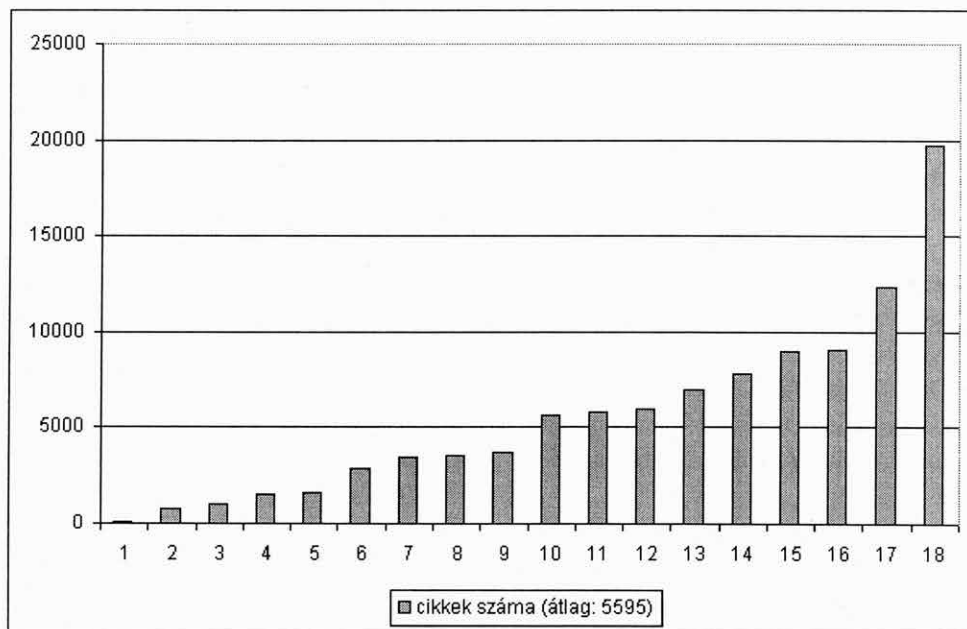
Valamennyi megyei könyvtár végez ilyen munkát, 14 könyvtár¹ összesen 4 163 sajtótermék írásait figyeli a következő megoszlásban (ld. 1. ábra):

¹ Lásd a cikk végén lévő függelékben

1. ábra

Ennek során 2002-ben 18 könyvtár (!) 100 724 cikk adatait rögzítette a következők szerint:

2. ábra²

A figyelés földrajzi határai négy esetben terjednek ki arra a régióra is, melybe a megye tartozik.

A helyismereti munka során feldolgozott periodikumokkal kapcsolatban 13 intézmény nyilatkozott úgy, hogy csak az általa megvásárolt dokumentumok írásait figyeli, a többiek egyéb forrásokat (internet, repertóriumok, bibliográfiák, stb.) is használnak gyűjteményük teljesebbé tételére. Nyolc intézmény úgy nyilatkozott, hogy 2002-ben, a hozzá nem járó folyóiratból rendelkezik valamilyen cikkmásolattal.³

A periodikumokból a helyi, megyei sajtót (általában a hirdetések és a sportrovat kivételével) minden megyei könyvtár a teljesség igényével tárja fel. A bibliográfiai adatok mellett négy intézmény számítógéppel olvasható, teljes szövegű hozzáférést is biztosít egyes hírlapok/folyóiratok anyagához.

A begyűjtött írások bibliográfiai adatait valamennyi intézmény számítógépes adatbázisban rögzíti. Az ezekkel kapcsolatban feltett kérdésekre adott válaszok a következőkről árulkodnak:

☞ a számítógépes rekordok cserelhetőségeit illetően az intézmények döntő többsége kellőképpen felkészült, hiszen nyilatkozataik szerint rekordjai:

- megfelelnek a HUNMARC szabványnak 14
 - megfelelnek az USMARC szabványnak 1
 - programon belül csereszabatosak 3
 - nem csereszabatosak 1
- esetben.

☞ az intézmények által e munkára használt szoftverek, integrált könyvtári rendszerek a következők:

- Corvina 4
- MicroISIS 1
- OLIB 2
- S-LIB 4
- Szirén 2
- TextLib 6

☞ a munka eredményéhez való hozzáférhetőség biztosításában is a kor színvonalán állnak ezek a könyvtárak, hiszen adatbázisaik kereshetők

- az interneten 16
 - helyi hálózaton 2
 - csak egy gépen 1
- esetben,

ezen kívül 2 intézmény külső adathordozón is hozzáférhetővé tudja tenni munkája termékét.

A közös lekérdező felületekhez való csatlakozásnál már jelentősebb elmaradás tapasztalható. 11 adatbázis semmilyen együttműködésre nem képes, a Z39-50-es szabvány szerint pedig egyik könyvtár integrált rendszere sem képes kommunikálni. Az e vonatkozásban eredményt felmutatni tudó könyvtárak száma a következő:

- a KözElKat-hoz 2
- a VOCAL-hoz 3
- a Szirén lelőhely adatbázishoz 2
- egyéb (?) közös lekérdezőfelülethez csatlakozik 1

Az esetleges későbbi, eredményes együttműködésnek, rekordcserének elengedhetetlen feltétele lenne az írások megfelelő tartalmi feltárása. Tapasztaltom szerint e problémára elég kevés figyelmet fordítunk, pedig a technikai kérdések megoldása önmagában nem lehet elegendő a közös munkálkodáshoz. E téren sikolyként is értelmezhető a következő adatsor:

A tartalmi feltárás során

- szabad tárgyszavazást alkalmaz 15
 - tárgyszólista alapján dolgozik 2
 - saját tezauruszt használ 1
 - a Köztauruszt veszi igénybe 1
- intézmény...

A tartalmi feltárás mikéntjét próbáltam egy tárgyszavazási „ujjgyakorlat” segítségével felmérni.⁴ Az „írás” valamennyi megyei könyvtárban bekerülne a helyismereti adatbázisba, ám a tartalmi feltárá-

sok alapján ez csak egy esetben derült ki. 18 könyvtár – az intézményi igényeknek megfelelően – kizárólag helyi földrajzi és intézményneveket, ill. általános fogalmakat rendelt jellemzésül a „cikkhez”. Ez a gyakorlat pedig kizárttá teszi a megyei könyvtárak részvételét az osztott nemzeti cikkrepertórium megvalósításában, hacsak jelentős szellemi és anyagi erők felhasználásával nem változtatunk rajta. Speciális célú bibliográfiai adatgyűjtés nem lehet általános szolgáltatás „rekordbeszállítója”.

A vizsgálat eredményeként és *mindennapi tapasztalataim* alapján a következő megállapítások tehetők:

☞ A megyei könyvtárak helyismereti gyűjteményeinek dolgozói óriási munkát végeznek, *sajnálatos, hogy ezt – megyénként változó méretben – a városi, községi könyvtárak megisméltik, hiszen ott is folyik helyismereti feltáró tevékenység.*

☞ A vizsgált intézménykör a feltárás eszközeinek vonatkozásában megfelelő színvonalon áll, *integrált rendszereik továbbfejlesztésére azonban nem látszanak a lehetőségek. Megfelelő pályázatok kiírásának hiányában a Z39-50-es szabványhoz illeszkedést önerőből csak néhány intézmény valósíthatja meg.*

☞ A könyvtári dokumentumok tartalmi feltáráshoz jobban kellene népszerűsíteni a Köztarust (vagy OSZK tezauszrt), hogy amikor bibliográfiai adatcseréről beszélünk, a bibliográfiai rekordból a „formai” rész mellett a „tartalmi” is zökkenőmentesen betölthető legyen egy másik rendszerbe. *Ez persze ismét csak az integrált rendszerek fejlesztését igényelné, bár már vannak jó példák a Köztarust rekordok könyvtári programokba töltésére.*

☞ A könyvtárak együttműködését – a vitathatatlanul meglévő jószándékon túl – egyéb ösztönzőknek is befolyásolniuk kellene...

Jegyzetek

1. Mint jeleztem, nem mindegyik könyvtár válaszolt valamennyi kérdésre...
2. A 17-es és 18-as könyvtár 2002-ben pályázati összegből retrospektív adatbevitelt is végzett, ezért a kiugróan magas szám!
3. $8 + 13 = 21$ és csak 19 megyei könyvtár van, kettő nyilván nem rendszeresen tájékozódik a birtokába nem kerülő sajtóanyagban.
4. Ld.: kérdőív, 4. pont

KÉRDŐÍV

a megyei könyvtárak helyismereti gyűjteményeiben feltárt folyóirat- és hírlapcikkekről

A kérdésekre a 2002-es gyakorlatnak megfelelő válaszokat kérjük megadni

1.1. A megyei könyvtár helyismereti szempontból figyeli a folyóiratok és hírlapok helyi vonatkozású cikkeit?

- igen
 nem

1.1.1. A figyelt lapok száma:

1.1.2. A figyelés a székhelytelepülésen kívül kiterjed a(z):

- székhelytelepülés környékére
 egész megyére
 régióra

1.2. A figyelés **csak** a könyvtárba beérkezett hírlapokra és folyóiratokra terjed ki?

- igen
- nem

1.2.1. Mire terjed még ki a figyelés? (Adatbázisok, repertóriumok, bibliográfiák, Internet, stb.)

1.2.2. A könyvtár által nem előfizetett hírlapok és folyóiratok releváns cikkeinek másolatát beszerzik?

- igen
- nem
- részben

2. A releváns cikkek adatait valamilyen módon rögzítik?

- igen
- nem
- részben

2.1. Ha **igen** vagy részben igen

2.1.1. Milyen formában rögzítik?

- katalóguscédula
- számítógépes rekord

2.1.2. A formai feltárás megfelel a hazai és nemzetközi szabványok előírásainak?

- igen, katalóguscéduláink megfelelnek a leírási szabványoknak
- igen, számítógépes rekordjaink megfelelnek a HUNMARC szabványnak
- igen, számítógépes rekordjaink megfelelnek a USMARC szabványnak

- nem, katalóguscéduláinkon házon belüli előírás szerint rögzítjük az adatokat
- nem, számítógépes rekordjaink csak a miénkkel azonos adatbáziskezelő programmal kompatibilisak
- nem, számítógépes rekordjaink nem csereszabatosak.

2.1.3. A formai feltáráson túl milyen tartalmi feltáróeszközt használnak?

- természetes nyelvű**
- szabad tárgyszavazás
- tárgyszavazás kötött lista alapján
- saját tezaurusz
- Köztaurusz
- egyéb, éspedig:

.....

- mesterséges nyelvű**

- autoETO

- TO

- egyéb, éspedig:

.....

2.1.4. Biztosítják-e a bibliográfiaileg leírt cikkekhez a teljes szövegű elektronikus hozzáférést (pl. az Interneten **is** megjelenő hírlapok és folyóiratok esetében rögzítik e a cikk URL-jét)?

- igen
- nem
- részben

2.2. Amely cikkekről **nem** készül bibliográfiai leírás azokat:

- teljes szövegű adatbázisban tárolják és teszik visszakereshetővé
- önfeltáró módon tárolják
- egyéb, éspedig:

.....

.....

2.2.1. Ha van teljes szövegű visszakeresésre lehetőség, milyen számítógépes programot használnak?

.....

2.2.2. A teljes szövegű visszakeresés:

- csak egy számítógépen lehetséges
- csak a helyi hálózaton keresztül lehetséges
- csak az Interneten lehetséges
- helyi hálózaton és Interneten is lehetséges
- külső adathordozón (pl. CD) is lehetséges

2.2.2.1. Ha az adatok külső adathordozón is hozzáférhetőek: a frissítés gyakorisága:

.....

2.3. Vannak olyan folyóirataink is, melyeket bibliográfiai eszközökkel és teljes szövegűen is hozzáférhetővé teszünk:

- igen
- nem

3. Ha a bibliográfiai leírások számítógépes adatbázisba kerülnek:

3.1. A program neve:

.....

3.2. Az adatok kereshetősége:

- az adatok csak egy számítógépen hozzáférhetőek
- az adatok csak a helyi hálózaton keresztül hozzáférhetőek
- az adatok az interneten is hozzáférhetőek

- az adatok külső adathordozón (pl. CD) is hozzáférhetőek

3.2.1. Ha az adatok interneten keresztül is hozzáférhetőek: csatlakozik rendszerük valamilyen közös lekérdezési felülethez?

- nem
- igen, a KözEIKat-hoz
- igen, a VOCAL-hoz
- igen, a Szirén lelőhely-adatbázishoz
- igen, rendszerünk a Z39-50-es szabvány szerinti kimenettel rendelkezik
- igen, rendszerünk egyéb:

 lekérdező felülethez csatlakozik

3.2.2. Ha az adatok külső adathordozón (pl. CD-n) is hozzáférhetőek: a frissítés gyakorisága:

.....

3.3.1. 2002-ben adatbázisunkba
 darab 2002-es megjelenésű hír- és folyóiratcikk adatait rögzítettük.

3.3.2. 2002-ben adatbázisunkba a következő hírlapokból és folyóiratokból a következő számú 2002-es megjelenésű cikkek adatait rögzítettük (csak ötvennél nagyobb tételszám esetén!):

A lap címe

A rögzített írások száma

Pl.: *Alsóújfalu* Kisbíró

128

